

УДК 378.14

КОГАН Г. В.

м. Миколаїв, Україна

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ШВЕЦІЇ

У статті аналізуються та характеризуються зміст та головні цілі професійної підготовки вчителів у Швеції як складової педагогічної освіти і вищої освіти країни, та основні вимоги для отримання вчительської кваліфікації.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів, професійні знання та навички, компетентність, кваліфікація вчителя, професіоналізм.

Постановка проблеми. Якісна освіта розглядається світовим суспільством як інструмент соціально-економічного зростання і культурного розвитку. Сучасна педагогічна реальність характеризується тенденцією пошуку шляхів удосконалення вищої освіти та реформування (реформи 60-х та 80-х років, початок 90-х, Болонський процес – кінець 90-х – початок 2000-х). У законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, в “Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір” висвітлені вимоги до якості професійної підготовки майбутніх учителів, яка має забезпечувати особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми особистісного та професійного розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів були і залишаються об’єктом уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників (К.Абульханова-Славська, І.Бех, А.Деркач, І.Зязюн, Г.Костюк, Н.Кузьміна, В.Лозова, А.Маркова, М.Ніколаєва, О.Пехота, С.Сисоєва та інші). Професійний та особистісний розвиток усе частіше розглядають як єдиний процес становлення майбутнього педагога в умовах його підготовки у ВНЗ (А.Алексюк, А.Деркач, В.Зазикін, А.Маркова, Л.Міщук, Л.Рибалко та інші).

В умовах інтеграційних процесів, модернізації педагогічної освіти України відповідно до положень Болонської декларації, перед системою професійної освіти України постали нові завдання, шляхи розв’язання яких зумовлені підвищенням ролі особистості і професіоналізму вчителя як фахівця і громадянина для поліпшення соціального економічного, культурного життя суспільства в умовах ринкової економіки. Як європейська держава, Україна має орієнтуватися на участь у формуванні загальноєвропейського освітнього простору у процесі конструктивного діалогу із Заходом.

Українськими науковцями досить ґрунтовно досліджено системи освіти найбільших розвинених країн – США, Німеччини, Великобританії,

Канади, Франції й інших (Н.В. Абашкіна, Л.І. Зязюн, К.В. Корсак, М.П. Лещенко, Н.М. Авшенюк, Л.П. Пуховська, А.В. Парінов, А.А. Сбруєва, І.Г. Тараненко та ін.), розроблені дослідження присвячені діяльності шкільних і дошкільних закладів та підготовці педагогічних працівників; вищу педагогічну школу США розглядає у своєму дослідженні Кошманова Т.С.

Виклад основного матеріалу. Освіта країн Західної Європи має своє особливе соціально-культурне значення і містить в собі кілька вимірів, що характеризують індивіда: освіта як індивідуальний стан, освіта як індивідуальна можливість; освіта як індивідуальний процес; освіта як найвища цінність людства.

Розвиток західноєвропейської вищої педагогічної освіти забезпечується реалізацією сукупності соціокультурних та педагогічних умов. Соціокультурні умови становлять: демократичність, гнучкість системи педагогічної освіти та її управління; культурна ідентичність, яка проявляється в структурі, організаційно-педагогічних засадах, методи та способи побудови навчальної діяльності майбутніх вчителів. Серед педагогічних умов виділяють: ретельний відбір кандидатів під час вступу до вузів, практико-орієнтована спрямованість навчання, де провідну роль відіграє система безперервних педагогічних практик протягом усього періоду навчання майбутнього вчителя.

Швеція належить до світових лідерів в галузі освіти, яка базується на концепції рівних можливостей для усіх верств населення. Згідно з Актом про вищу освіту Швеції підготовка вчителя базується на науковій основі, пов’язана із дослідницькою роботою, спрямована на розвиток професіоналізму майбутніх вчителів. Важливими напрямками системи педагогічної освіти у Швеції є: формування професіоналізму; практико-орієнтована підготовка майбутніх вчителів; орієнтування на освіту продовж життя; спрямування на розвиток наукової бази і наукових досліджень; компетентісна підготовка майбутнього вчителя; підготовка до використання інформаційних технологій у професійній

діяльності; полікультурність; дистанційна освіта учителів та ін.

Професійна підготовка вчителів розглядається як головна складова освіти вчителя. Професіоналізм включає професійні знання, навички та уміння, якість виконання роботи, здатність до рефлексії, уміння зв'язати теорію з практикою. Все більшої значущості набуває технологічний підхід в підготовці вчителя. Технології навчання (навчання "зі студентом в центрі"; підготовка вчителя, яка базується в школі; рефлексивне планування навчання; навчання, яке базується на вирішенні проблеми; проектна діяльність) є центральними напрямками особистісно-професійної підготовки вчителя у Швеції.

Завдяки роботі Шведського Інституту (Swedish Institute) – громадській агенції яка активізує і підтримує інтерес до Швеції у всьому світі, встановлює зв'язки та співробітництво в галузях культури, науки, освіти і бізнесу – Швеція все частіше стає об'єктом досліджень вітчизняних та іноземних науковців. Дисертаційне дослідження Давидової В.Д. присвячене неформальній освіті дорослих у гуртках Швеції, російський вчений Ісмаїлов Ельхан Еюб огли здійснює аналіз систем середньої професійної освіти Швеції та Росії.

Протягом останнього десятиліття питання освіти стали в Швеції предметом гострих дискусій. Причина цього частково полягає у зміні державних освітніх програм та організації школи. З іншого боку, у дебатах про шкільній системі відіграють роль і питання, пов'язані з імміграцією та інтеграцією. Ця дискусія має як політичний, так і освітній вимір, і зачіпає основи громадянського суспільства і демократії. Принцип рівності є основоположним для шведської освітньої системи. Шведський закон забезпечує рівне право на освіту всім дітям – незалежно від їхньої статі, місця проживання або обставин соціально-економічного характеру.

На шведські школи та дошкільні установи покладається демократична місія. З однієї сторони, це передбачає навчання демократії та підтримка фундаментальних освітніх цінностей, а з іншого – виховання з учнів громадян демократичного суспільства. Ця місія передбачає підтримку права як учнів, так і персоналу впливати на повсякденний хід навчального процесу на всіх рівнях – від змісту уроків до шкільного середовища. Відповідно з цієї лінії уряд Швеції прийняв в 1999 році загальнодержавну стратегію з впровадження принципів Конвенції ООН про права дитини у діяльність державних і муніципальних органів управління та обласних рад. У 2006 р. у Швеції набрав чинності закон, що забороняє дискримінацію та інші форми та-

кого, що принижує гідність, поводженню з дітьми та учнями. Школи та дошкільні установи відтепер зобов'язані активно ввести його в життя. Зокрема, у кожного навчального закладу повинен бути план конкретних заходів, що забезпечують рівноправне ставлення до всіх учнів незалежно від їхньої статі, етнічної чи національної приналежності, релігійних переконань та інших вірувань, сексуальної орієнтації та будь-яких функціональних обмежень.

Системою освіти Швеції передбачаються різні види загальноосвітньої підготовки і навчання в залежності від віку, індивідуальних потреб і передумов учнів.

Шведський закон про освіту встановлює рівне право на освіту всіх дітей та підлітків незалежно від їхньої статі, місця проживання та обставин, соціально-економічного характеру. Навчання у всіх школах освітньої системи, за винятком дошкільних установ та вищих навчальних закладів (які, однак, теж частково фінансуються державою) безкоштовне. Проходження шкільного навчання обов'язково для всіх дітей у віці від 7 до 16 років. У систему обов'язкового навчання входять також саамські школи, спецшколи (specialskola), а також програми для учнів з інтелектуальною недостатністю (särskola). Спецшколи призначені для дітей, які страждають глухотою чи розладами слуху, серйозними розладами мови, порушеннями зору в поєднанні з іншими функціональними обмеженнями.

Професійна підготовка вчителя у Швеції, здійснюється в системі вищої освіти і практично реалізується у структурі, цілях та змісті програм його професійної освіти. Серед основних принципів функціонування шведської системи підготовки вчителів можна виокремити наступні:

- Принцип демократичності. Система освіти вчителя в Швеції – демократична. Вона базується на державно-суспільному управлінні, що передбачає автономність вищих навчальних закладів педагогічного профілю.
- Принцип відкритості, доступності для всіх. Система освіти вчителя в Швеції – соціально відкрита, вільна, плюралістична, базовими ідеями якої є свобода, творчість та гармонійний розвиток особистості, що передбачає широку взаємодію із соціумом, органічне поєднання усіх суб'єктів з ринковими відносинами; рівні права і можливості всіх громадян отримувати освіту без тиску та обмежень.
- Принцип наступності та цілісності. Система освіти учителя в Швеції – послідовна. Вона функціонує як цілісність, що об'єднує та інтегрує всі ступені педагогічної освіти у вигляді послідовних етапів, кожен з яких відповідає певній кваліфікації педагога.
- Принцип гнучкості. Система освіти вчителя в Швеції – динамічна та гнучка. Всі її

компоненти еволюціонують, змінюються та самовдосконалюються, швидко адаптуючись до нової інформації, сучасних науково-методичних знань та вимог міжнародного ринку праці.

- Принцип неперервності. Система освіти вчителя в Швеції – неперервна. Вона побудована таким чином, щоб забезпечувати умови для самореалізації особистості вчителя та її подальшого гармонійного розвитку упродовж усього життя.

З 1977 року освіта вчителів має статус вищої освіти. Університетам надається в значній мірі свобода в організації, проведенні та оцінюванні навчального процесу. Держава встановлює вимоги до вступу, призначає, які університети мають право готувати вчителів, розподіляє кошти – і таким чином створює умови для навчальних закладів. Національна Агенція з Вищої освіти проводить моніторинг якості навчання. З іншого боку, університети регулярно виконують самоаналіз, оцінюють свої програми і приймають міри для поліпшення якості їх викладання. Незважаючи на певні відмінності між університетами, існують спільні риси освіти та підготовки вчителів.

Згідно з Актом про вищу освіту Швеції, підготовка вчителя базується на науковій основі, пов'язана із дослідницькою роботою, спрямована на розвиток професіоналізму майбутніх вчителів. Згідно із Декретом про вищу освіту Швеції, щоб отримати кваліфікацію вчителя, студент має здобути освітній ступінь в університеті чи університетському коледжі. Ступінь бакалавра або магістра освіти можна отримати після завершення курсу навчання, здобувши 120, 140, 160, 180, 200 або 220 кредитних одиниць (1 тиждень навчання є еквівалентом 1 кредитної одиниці, навчальний рік дорівнюється приблизно 40 кредитним одиницям). Програма підготовки вміщає три інтегровані освітні сфери, які пов'язують теорію освіти, дидактику, дисциплінарні компетентності і практику:

- 1) **сфера загальних знань** включає вивчення педагогічних дисциплін, дисциплін споріднених з педагогікою, дисципліни психологічного циклу, а також міждисциплінарні курси. Ця складова розрахована на отримання 60 кредитних одиниць та відповідає за розвиток та формування окремих ключових компетентностей вчителя.
- 2) **сфера орієнтації** містить дисциплінарні та міждисциплінарні курси релевантні до вікової групи та типу школи, які обрав студент, глибоке вивчення одного чи двох предметів, методики їх викладання у школах певного типу, тощо, і передбачає здобуття до 160 кредитних одиниць. Сфера орієнтації націлена на розвиток базових компетентностей учителя шведської школи. До неї входять: три / чотири незалежні педагогічні дисципліни: теорія педагогіки, психологія,

загальна дидактика (філософія освіти), соціологія освіти; предметна дидактика, що відповідає профільній спеціалізації: шведській мові, фізиці/хімії, математиці (з віковою спеціалізацією) та природничим наукам/технічним предметам; методологія основного предмету. Перед курсом педагогічних дисциплін, що викладаються у шведських вищих навчальних закладах педагогічного спрямування, стоять особливі завдання, пов'язані з формуванням у майбутніх вчителів навичок:

- планування, проведення та оцінки власної педагогічної діяльності (з точки зору загальної педагогічної науки);
- вивчення психології розвитку дітей та молоді, їх поведінки та соціальної взаємодії (з точки зору психології);
- викладання предмету, формування особистості, виховання та соціалізації у соціальному контексті (з точки зору поєднання теорії з практикою)

3) **сфера спеціалізації**. В ході вивчення дисциплін спеціалізації, студенти розвивають компетентності та поглиблюють знання, отриманні раніше. Загальна кількість кредитних одиниць – 20. Вона спрямована на розвиток у майбутнього вчителя :

- поглибленого розуміння суті та теоретичних основ предметів, які будуть викладатись учителем у школі;
- уміння мислити про академічний предмет з точки зору власної рефлексії, а також з позиції учнів;
- методичної компетентності цікаво та ефективно презентувати предмет учням та націлювати їх на самостійний пошук шляхів розширення власних знань та ключових компетентностей;
- організаційної компетентності при плануванні власної діяльності та створенні освітніх траєкторій учнів.

Педагогічна практика є важливим елементом педагогічної освіти, який пов'язує в єдине ціле теоретичну та практичну підготовку майбутнього вчителя. Педагогічна практика є джерелом знань про навчальний процес. Вона націлена на перевірку, закріплення та поглиблення теоретичних знань майбутнього педагога і “відшліфування” його професійних компетентностей шляхом самостійного вирішення реальних практичних завдань у шкільному класі. У документах Агенції з вищої освіти Швеції про педагогічну практику в системі освіти вчителя сформульовані загальні напрями її змісту, які включають: 1) вивчення особистості дитини та дитячого колективу різних вікових категорій; 2) самостійне проведення уроків з предметів спеціалізації; 3) оцінювання результатів досягнень учнів у навчанні; 4) відповідальність за співпрацю з учнями у класі (функції класного на-

ставника); 5) організацію позакласної та соціальної роботи; 6) роботу з батьками; 7) участь у системі шкільного самоврядування; 5) планування та самоаналіз власної педагогічної діяльності.

Розв'язання проблеми професіоналізації підготовки вчителя пов'язане з науковим обґрунтуванням і практичним удосконаленням змісту педагогічної освіти в напрямі більшої збалансованості її складників: загального, спеціального й професійного (педагогічної теорії та практики). Першочергової розробки потребує база професійних знань учителя, яка має включати не тільки знання концепцій, технологій і володіння педагогічною технікою, а й уміння розвивати й оцінювати свою професійну діяльність.

Висновки. Таким чином, професійна підготовка вчителів в Швеції відіграє важливу роль, приймаючи до уваги наступне:

- необхідність глибокого розуміння таких концептуальних понять як знання і навчання у складному та мінливому світі;
- нове бачення професійної ролі вчителя у сучасному суспільстві, приймаючи до уваги його фундаментальну функцію – передача універсальних цінностей;
- необхідність для вчителів кожної ланки освіти володіти педагогічними, психологічними і професійними компетентностями, для ефективної взаємодії з учнями на індивідуальному і груповому рівнях;
- здатність діяти у співробітництві з колегами та іншими діючими особами навчального процесу;
- володіння базовими дослідницькими компетентностями;
- здатність застосовувати інформаційні і комунікативні технології на практиці у адекватному обсязі.

Професіоналізм вчителя є сукупністю знань, умінь і цінностей, які зумовлені професійною та освітньою діяльністю. В умовах формування загальноєвропейського освітнього простору очевидним є запит на широкий професіоналізм вчителів. Швеція, як одна з найрозвинутіших

країн у світі у сфері освіти і економіки, ставить проблему професійної підготовки вчителя на одне з передових позицій системи підготовки та освіти вчителів.

Література

1. Глузман О.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. — К.: Просвіта, 1997.
2. Державна програма "Вчитель". від 28 березня 2002 р. N 379 — Київ: Редакція загально педагогічних газет, 2002. — 40 с.
3. Державне управління спеціальної педагогіки та шкіл для учнів з особливими потребами Швеції (Specialpedagogiska skolmyndigheten) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.spsm.se
4. Джурицкий А.Н. Развитие образования в современном мире. — М. ВЛАДОС, 2003
5. Закон України "Про освіту" №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008. — Електронний ресурс. — [Режим доступу]. — http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/
6. Міністерство освіти і науки Швеції (Utbildningsdepartementet) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.sweden.gov.se
7. Шведська національна агенція вищої освіти Högskoleverket (Swedish National Agency for Higher Education) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.hsv.se
8. Шведський Інститут (Swedish Institute) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.si.se
9. Daniel Kallos (2003). Teachers and teacher education in Sweden. Recent developments. Paper presented at the International Meeting "La formazione iniziale degli insegnanti in Europa. Percorsi attuali e future", organized by C.I.R.E. (Centro interdipartimentale di Ricerche Educative), Università di Bologna, 24 January, 2003.
10. Green Paper on Higher Education in Europe: High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training/ Edited by F. Buchberger, B. P. Campos, D. Kallos, J. Stephenson. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tntee.umu.se/publications/greenpaper.html>
12. The Swedish Higher Education Act (Акт про вищу освіту Швеції) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://english.hsv.se/lawsandregulations/theswedishhighereducationact.4.5161b99123700c42b07ffe3956.html>
13. The Swedish Higher Education Ordinance (Декрет про вищу освіту Швеції) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://english.hsv.se/lawsandregulations/thehighereducationordinance.4.5161b99123700c42b07ffe3981.html>

КОГАН А.В.

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ В ШВЕЦИИ

В статье проанализированы и охарактеризованы содержание и основные цели профессиональной подготовки учителей в Швеции как составляющей педагогического образования и высшего образования страны, а также основные требования для получения квалификации учителя.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителя, профессиональные знания и умения, компетентность, квалификация учителя, профессионализм.

КОГАН А.В.

TEACHER TRAINING IN SWEDEN

The article analyses and characterizes the content and main objectives of the professional training of teachers in Sweden as a part of teacher education and higher education system of the country, as well as the main requirement to obtain the teacher's qualification.

Key words: professional training of a teacher, professional knowledge and skills, competence, teacher's qualification, professionalism.